

- ŷ . 5. *oleum autem peccatoris.* G. *miseriordia peccatoris.*
 ŷ . 6. *juncti petrae.* A. *cum.* Hebr. *juxta petram.* R. Rom. M. G. H. C. *continuati petrae.*
 Item ŷ . 6. *potuerunt.* A. *prævaluerunt.* Gr. *ἠδύθησαν.* *dulcuerunt.* Hebr. *decora sunt.*
 ŷ . 7. *erupta est.* A. *disrupta est.* G. C. *eruptum est.* R. Rom. M. *eructuat, sive eructat.*
 ŷ . 10. *singulariter.* A. *singularis.*
 EX PSALMO CXXI.
 ŷ . 3. *Effundo.* . . . *pronuntio.* A. R. M. *juxta Gr. et Hebr. Effundam.* A. C. *annuntiabo.* R. *pronuntiam.*
 ŷ . 4. *In deficiente ex me.* R. Rom. M. C. *In deficiente in me.* A. *Dum defecit a me spiritus meus.*
 Item ŷ . 4. *absconderunt laqueum.* R. M. *absconderunt superbi laqueos.*
 ŷ . 8. *me exspectant justii.* A. *juxta Gr. me sustinebunt justii.* Hebr. *in me coronabuntur justii.*
 EX PSALMO CXXII.
 ŷ . 4. *et anxius est super me.* A. *Tædium passus est in me.*
 ŷ . 10. *in terram rectam.* Gr. *sonat, in recta : nec addit, terra.* R. Rom. *habent, in viam rectam.*
 EX PSALMO CXXIII.
 ŷ . 3. *reputas.* A. *æstimas.* M. *visitas.*
 ŷ . 8. *dextera iniquitatis.* C. *dextera mendacii.* Et sic Hebr.
 ŷ . 10. *Qui das.* . . . *redemisti.* A. *juxta Gr. et Hebr. Qui dat.* . . . *redimit.* R. M. G. H. C. *Qui das.* . . . *liberas.*
 ŷ . 12. *novellæ plantationes in juventute sua.* A. *novellæ constabilitæ in juventute sua.* R. M. *novellæ plantationes stabilitæ a juventute sua,* G. C. *novella plantationis stabilita a juventute sua.* H. *novella plantatio stabilita in, etc.*
 ŷ . 15. *in egressibus suis.* R. M. G. C. *in itineribus suis.* Hebr. *in compitis nostris.*
 EX PSALMO CXXIV.
 ŷ . 1. *Deus meus rex.* A. H. *juxta Gr. addunt, meus.*
 ŷ . 5. *gloriæ sanctitatis tuæ loquentur.* R. Rom. H. C. *Majestatis tuæ et sanctitatem tuam loquentur.* Gr. *majestatis tuæ et honorem tuum loquentur, et sanctitatem tuam dicent.*
 ŷ . 9. *universis.* Gr. *sonat, sustinentibus.*

Pauca restant in superiorem collectionem observanda. Ac primum quidem discrepantiarum genus illud, in vocum interpunctione situm, unde variatur interdum sensus, prætermisum hic necessario fuit, quod nimis late pateat, neque alia facile ratione, quam relatis integris Psalteriis ostendi valeat. Præterea, ne quis psalterium quod appellant *Vetus*, hic a nobis neglectum putet, admonere juvat nihil ipsum ab Augustiniano dissidere. Et jam nulli dubitamus quin illud totum ex Augustini Commentariis exscripserit ejusdem in quincuplici Psalterio editor Jac. Faber, qui Psalmorum verba, rei subjectæ quandoque a concionante aptata, non alio quam expressa ibi erant modo retulit, ut videre est in Psal. cxx, *Levent*, etc. Quod non satis advertentur ii, qui *Vetus* istud et Augustinianum in suis ad lxx Interpretes scholiis et notis, non pro uno eodemque, sed pro duobus habent Psalteriis. Postremo observatione dignum est, Vulgatam in quibusdam, tametsi rarissimis locis, minus cum Hebræo, quam veterem versionem convenire, ob varietatem, credimus, contextus græci Hexaplorum, ad quem Hieronymus Psalterium latinum emendavit. Exempli gratia, in Psal. iv, 8, habet Vulgata, *A fructu*; quia græcum exemplar ferebat, ἀπὸ καρποῦ, pro ἀπὸ καιροῦ, *A tempore*, quæ erat lectio veteris versionis magis Hebræo consentanea.

DE SUBSEQUENTE AUGUSTINI OPERE, CASSIODORUS SENATOR

IN PROLOGO AD SUUM COMMENTARIUM IN PSALMOS.

Cum Psalterii celestis animarum mella gustassem, id quod solent desiderantes efficere, avidus me perscrutator immersus, ut dicta salutaria suaviter imberem post amarissimas actiones: sed familiaris inchoantibus occurrit obscuritas, quæ variis est intexta personis et velata parabolis. Hæc in dictis vitalibus noxia dissimulatione præteritur, dum sæpe illud reperiri solet ambiguum, quod magni sacramenti gestat

- ŷ . 12. *magnificentiae regni tui.* A. *magnitudinis decoris regni tui.*
 ŷ . 16. *omne animal.* H. *omnem animam.*
 ŷ . 18. *omnibus invocantibus eum.* Id apud R. Rom. G. C. *nonnisi semel habetur.*
 EX PSALMO CXXV.
 ŷ . 4. *cogitationes eorum.* A. *cogitationes ejus.* Et sic Hebr.
 ŷ . 8. *illuminat cæcos.* A. *juxta Gr. sapientes facit cæcos.* H. *sapientificat cæcos.*
 EX PSALMO CXXVI.
 ŷ . 1. *Halleluia.* G. C. Car. et Gr. *addunt, Aggæi et Zachariæ.* Sic etiam Gr. cum aliquot libris initio Psal. cxxvii et cxxviii.
 Item ŷ . 1. *decoraque.* Abest ab A. R. Rom. M. G. H. C. Gr.
 ŷ . 2. *congregabit.* A. *colligens.* R. Rom. G. H. C. *congregans.*
 ŷ . 5. *Et sapientiae ejus.* A. *juxta Gr. et intelligentiae ejus.* Hebr. *prudentiae ejus.*
 ŷ . 7. *Præcinite.* A. R. M. G. C. Gr. *Incipite.* H. *Inchoate.*
 ŷ . 10. *nec in tibiis.* M. *neque in tibialibus.* A. R. Rom. G. H. C. *nec in tabernaculis : quia forte in Gr. pro τὰς κνήμας, legebatur τὰς σκηναίς.*
 Item ŷ . 10. *beneplacitum erit ei.* A. *bene sentiet.* Gr. *bene sentit.*
 EX PSALMO CXXVII.
 Tit. *Halleluia* H. C. Car. Gr. *addunt, Aggæi et Zachariæ.*
 ŷ . 13. *seras.* A. *juxta Gr. et Hebr. vectes.*
 ŷ . 15. *velociter.* A. *juxta Gr. usque in velocitatem.*
 ŷ . 17. *sicut buccellas.* A. R. Rom. M. G. C. *sicut frusta panis.*
 Item ŷ . 17. *quis sustinebit.* A. M. G. C. *quis subsistet,*
 ŷ . 18. *et liquefaciet.* A. *et tabefaciet.*
 EX PSALMO CXXVIII.
 ŷ . 4. *et aquæ omnes.* Abest omnes ab R. Rom. C. Car. Gal. Gr. et Hebr.
 ŷ . 14. *et exaltavit.* A. *juxta Gr. exallabit.*
 EX PSALMO CXXIX.
 ŷ . 4. *beneplacitum est Domino.* A. *bene facit Dominus.* Item ŷ . 4. *in salutem.* G. C. Gr. *in salute.* Hebr. *in Jesu.*
 EX PSALMO CL.
 ŷ . 2. *virtutibus.* R. Rom. M. G. C. Gr. *potentatibus.*
 ŷ . 5. *jubilationis.* R. Rom. C. *bene tinnientibus.*

(a) Ms. Germ., *disertissimam.*

emanavit. Quocirca memor infirmitatis meæ, mare ipsius quorundam psalmodiarum fontibus profusum, divina misericordia largiente, in rivulos vadosos compendiosa brevitate deduxi, uno codice tam diffusa complectens, quæ ille in decadas quindecim mirabiliter explicavit. Sed, ut quidam de Homero ait, tale est de ejus sensu aliquid subripere, quale Herculi clavam de manu tollere (a). Est enim litterarum om-

nium magister egregius, et quod in ubertate rarum est, cautissimus disputator. Decurrit quippe tanquam fons purissimus nulla facee pollutus; sed in integritate fidei perseverans, nescit hæreticis dare unde se possint aliqua colluctatione defendere. Totus catholicus, totus orthodoxus invenitur, et in Ecclesia Domini suavissimo nitore resplendens, superni luminis claritate radiatur.

(a) Macrobius, lib. 3 Saturnal. c. 3.

VERSUS

AD EPITOMEN COMMENTARIORUM AUGUSTINI IN PSALMOS, CONTENTAM IN VETERE CODICE COLBERTINO,

Cui codici propylæum, cameræ forma, ad Davidis complectendam imaginem appictum, conspicitur, et inscriptum his ad fornicem verbis: Landulfus quans hunc libellum fieri jussit, pro quo funde preces carmina qui legis, etc. At vero ad imaginis pedes: Orate pro Annone, hoc supplico.

Cantica Davidico Christum modulantia plectro,
Explanata tenet floridus iste liber;
Maxima succinctis reserans mysteria verbis,
Et profluos sensus sub brevitate loquens.
Hunc Augustinus, toto venerabilis orbe,
Egregius præsul, doctor apostolicus
In populis largo diffundens flumine linguae,
Ter quinque decadis grande peregit opus;
Dum cupit et tenues rerum comprehendere formas,
Et mentem plebis voce moyere pia.
Sed quia rem miram atque omni ratione salubrem,
Non omnes avido cordis amore petunt;
Immo etiam plures censu sensuque minores,
Haudquaquam tantas quimus habere gazas:

Uno cuncta simul libuit perstringere libro,
Et modicas undas sumere de pelago;
Sæpius ut breviter possit res tanta revolvi,
Nec nimio sumptu sive labore gravet.
Hunc igitur, Lector, sensu percurre sagaci,
Et cape sidereum nectar ab ore sacro:
Quod recreat mentes, quod mores format et ornat;
Unde trahunt vires spes, amor atque fides.
Nam Deus hic clemens reverendæ præsidet arçæ,
Quæ duplici tabula jura superna tenet:
Austera virgam mannæ dulcedine sedans,
Propitioque super numine cuncta tegens:
Atque duos inter Cherubinos voce tremenda
Intonat, et rapidi fulguris igne micat.

FRANCISCUS PETRARCHA, JOAN. BOCCACIO,

DE AUGUSTINI IN PSALMOS OPERE SIBI TRANSMISSO (a).

Beasti me munere magnifico et insigni. Jam Davidicum pelagus securior navigabo: vitabo scopulos; neque verborum fluctibus, neque fractarum sententiarum collisione terrebor. Solebam ipsis meis viribus in altum niti, et nunc altius brachia jactando, nunc assere fortuito subnixus, per obstantes fluctus fesso ingenio laborare: ita quidem ut sæpe cum Petro mergi incipiens exclamarem, *Domine, salvum me fac (Matth. xiv, 30)*: et sæpe cum Christo manum supplicibus porrigente consurgerem. Hos inter æstus, puppim tu mihi prævalidam et navclerum industrium destinasti, divini ingenii Augustinum: cujus opus immensum, quod vulgo tres in partes, apud quosdam plurifariam divisum, multis et magnis voluminibus continetur, totum uno volumine comprehensum (b), et a te mihi transmissum lætus stupensque suscepi. Et dixi mecum, Non est inertiae locus: si quid otii supererit, iste discutiet. Magnus adest hospes et magno curandus impedio. Dormire totis noctibus non sinet. Frustra jacetis adhuc conjunctis oculis: vigilandum est, lucubrandum est. Frustra quietem meditamini: laborandum est. Verum dicam: Nemo ex amicis illum sine admiratione respexit, cunctis una voce testantibus, nunquam se librum tanti corporis vidisse. Quod de me ipse profiteor, rerum talium haud ultimus inquisitor: nec mole litterarum, quam sensuum ubertate, majus opus. Monstrum est cogitare, quantus ille Vir ingenio, quantus studio fuit; unde ille fervor impetusque scribendi sancto Viro, illa rerum divinarum notitia terrenis diu primum illecebris capto, illa demum laborum patientia seni, illud otium episcopo, illa Romani eloquii facultas Afro homini; de quo proprie dictum putes, quod ipse de Marco Varrone dixit, Terentianum secutus: *Vir, inquit, doctissimus undecumque Varro, qui tam multa legit,*

ut aliquid ei scribere vacavisse miremur; et tam multa scripsit, quam multa vix quemquam legere posse credamus (a). Sed ut alia omittam ejusdem ingenii monumenta, seu quæ multa sunt mihi, seu quibus adhuc careo; et rursus, seu quæ Retractationum suarum libris ipse idem commemorat seu quæ ibi vel oblita forte, vel neglecta, vel nondum scripta præterit, atque omnia relegendum vita humana vix sufficit: quis eum, si nihil aliud egisset, unum hoc scribere potuisse non stupeat? Nullum unum et unius opus hominis latinis editum litteris, huic magnitudini conferendum scio, nisi forte sit alter ejusdem liber in Epistolas Pauli, quod, nisi fallit existimatio, frustraturque memoria, prope ad eandem litterarum congeriem videtur accedere: vel Titi Livii Romanarum rerum liber ingens, quem in partes, quas Decades vocant, non ipse qui scripsit, sed fastidiosa legentium scidit ignavia. Huic tali amicitiae tuæ dono, præter eam quam loquor magnitudinem, et libri decor, et vetustioris litteræ majestas, et omnis sobrius accedit ornatus; ut eum oculos ibi figere cœperim, siticulosæ hirudinis in morem nequeam nisi plenos avellere. Ita mihi sæpe dies impransus præterlabitur, nox insomnis: in quo quidem delectationi meæ, quam jam fere unicam, nec nisi ex litterarum lectione percipio, quantum hæc tua liberalitate sit additum, non facile vulgus existimet, cui extra corporeos sensus nulla voluptas est: tu vero perfacile; neque mirabere libri hujus adventum me sitienter atque anxie expectasse. Scis ut cupiditati longa brevitatis, festinatio tarda est. Quod si apud Nasonem amanti insani verbum est,

« septima nox agitur, spatium mihi longius anno. »

quod mihi visum putas, cui inter expectandum, ut ex persona alterius ait idem,

« Luna quater latuit, toto quater orbe recrevit? »
(Ovid. Heroid., epist. 2.)

Solet honesta cupientium flamma serenior esse, non

(a) Lib. vi de Civit. Dei, cap. 2.

(a) Epist. Variar. 22 vel 24.

(b) Istud ipsum nunc in duo divisum asservatur in bibliotheca Regia, inspice Mss. Syllabum infra, col. 65-66.